

УДК 336.748.12 (477)

Аврамчук Л.А.*доцент кафедри банківської справи
Національного університету
біоресурсів та природокористування України***Веремій Я.С.***студентка спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»
Національного університету
біоресурсів та природокористування України***ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ****INFLATION PROCESSES IN THE MODERN ECONOMY OF UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено інфляційні процеси в Україні за останні роки. Проаналізовано теоретичні аспекти сутності інфляції та її особливості в Україні. Представлено динаміку споживчих індексів в Україні. Виявлено основні закономірності впливу державного регулювання економіки. Визначено заходи щодо оздоровлення фінансової системи України в сучасних умовах.

Ключові слова: інфляція, інфляційні процеси, ринкова економіка, антиінфляційна політика, споживчі ціни.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы инфляционные процессы в Украине за последние годы. Проанализированы теоретические аспекты сути инфляции и её особенности в Украине. Представлена динамика потребительских индексов в Украине. Выявлены основные закономерности влияния государственного регулирования экономики. Определены меры по оздоровлению финансовой системы Украины в современных условиях.

Ключевые слова: инфляция, инфляционные процессы, рыночная экономика, антиинфляционная политика, потребительские цены.

ANNOTATION

Investigated inflation processes in Ukraine in recent years in the article. Analyzed the theoretical aspects of the inflation essence and its peculiarities in Ukraine are. The dynamics of consumer indices in Ukraine is presented. Revealed the main regularities of the influence of state regulation of the economy. Defined measures to improve the financial system in Ukraine.

Keywords: inflation, inflation processes, market economy, anti-inflation policy, consumer prices.

Постановка проблеми. Однією з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки в багатьох країнах світу, яка негативно впливає на всі аспекти життя суспільства, є інфляція. Вона знецінює результати праці, знищує заощадження юридичних і фізичних осіб, перешкоджає довгостроковим інвестиціям й економічному зростанню. Висока інфляція руйнує грошову систему, провокує втечу національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, сприяє її витісненню у внутрішньому обігу іноземною валютою, підриває можливості фінансування державного бюджету. Інфляція є найефективнішим засобом перерозподілу національного багатства, а саме від бідніших верств суспільства до більш багатих, посилюючи тим самим його соціальне розшарування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище інфляції досліджувала велика кількість вчених, всі вони намагались знайти ефективні

методи боротьби з нею. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців слід назвати таких, як В. Беседіна, А. Гальчинський, В. Гейць, А. Гриценко, А. Іларіонова, С. Корабліна, С. Лушина, Т. Кричевська, О. Кузнецова, О. Мельник, Ю. Семенова, А. Савченко. Незважаючи на величезну кількість досліджень сутності та причин виникнення інфляційних процесів, це питання потребує подальшого дослідження.

У теперішніх українських джерелах різні аспекти дослідження процесів інфляції і створення умов для забезпечення витривалого економічного зростання економіки України одержали відбиття в наукових працях В. Гейця, А. Даниленка, М. Савлука, С. Корабліна, О. Коваленко, С. Кравченко, О. Мельника, В. Найдьонова, О. Петрик, С. Черненко та інших вчених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні зростає потреба в дослідженні інфляційних процесів в нашій країні. Необхідність у цьому викликана не лише тим, що інфляція призводить до тяжких соціально-економічних наслідків, але й тим, що за умов інфляції відбувається деформація інструментів макроекономічного регулювання.

Мета статті полягає в дослідженні та аналізі теоретичних аспектів сутності інфляції та її особливостей в Україні, з'ясуванні ролі регулювання ціноутворення в процесі стабілізації економічної діяльності, розгляді важелів макроекономічної політики для регулювання інфляції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політика будь-якої країни перш за все повинна бути спрямована на забезпечення стабільності та добробуту життя населення. В основу такої політики має бути покладено контроль за рівнем інфляційних процесів у державі.

Інфляція – це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою, яка виявилась незабезпеченою економічними благами. Це одна з найбільш актуальних проблем сучасності, її називають ворогом суспільства номер один. Вона тісно пов'язана з проблемою зайня-

тості населення, безробіттям, матеріальним і духовним благополуччям. Головна особливість інфляції полягає в тому, що вона стосується кожного. У світі немає країни, яка б тією чи іншою мірою не зазнала втрат від неї. Україна не є винятком.

Сучасна інфляція відбувається під впливом не тільки грошових, але й негрошових факторів і носить хронічний характер.

Сучасній інфляції властива низка характерних особливостей:

- якщо раніше інфляція носила локальний характер, то зараз – всеосяжний;
- якщо раніше вона охоплювала певний період, тобто мала періодичний характер, то нині є «хронічною» [1, с. 76–81].

Зростання інфляції практично завжди пов'язано з високою, хоча і неповною, зайнятістю та великим обсягом національного виробництва. І навпаки, зниження інфляції збігається за часом зі спадом виробництва і зростанням безробіття.

Інфляційні процеси в Україні були зумовлені такими причинами:

- невиважена первинна емісія, диспропорційність у структурі економіки, що виникла за часів існування адміністративно-командної системи;
- залежність українських виробників від імпорту (енергоносіїв, окремих сировинних матеріалів, комплектувальних виробів тощо);
- неефективність безготівкової системи розрахунку, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі;
- зростання цін на імпортовані товари та послуги, необґрунтоване встановлення валютного курсу;
- втрата зацікавленості у продуктивності праці;
- суттєве скорочення інвестицій;
- надмірне розширення тіньового сектору економіки;
- використання неринкових форм розрахунків, зокрема бартеру;
- низький рівень спроможності економіки щодо задоволення внутрішнього попиту (значна частина приросту ВВП забезпечується за рахунок компонентів, створених у матеріальній сфері) [1, с. 76–81].

Основним показником, за допомогою якого вимірюється інфляція в країні, є коефіцієнт інфляції або індекс споживчих цін, він характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді порівняно з минулим.

Як показують дані, найвищою інфляція була у 2014–2015 рр. Вона була сформована за рахунок трьох основних складників, таких як продукти харчування, житлово-комунальні послуги та алкогольні напої і тютюнові вироби. У 2016 р. відбулося стрімке зниження споживчої інфляції, а саме до 12,4%, тоді як у 2015 р. споживчі ціни зросли на 43,3%.

Динаміка споживчих цін у 2016 р. була близькою до прогнозів Національного банку, що публікувалися в інфляційних звітах протягом року та передбачали зростання споживчих цін на 12% за підсумками року (табл. 1, рис. 1).

Таким чином, мета інфляції на 2016 р., визначена Стратегією монетарної політики на 2016–2020 рр. у межах $12\% \pm 3$ п. п., досягнута [3]. Швидке сповільнення інфляції в 2016 р. відбулося насамперед завдяки послабленню інфляційного тиску, зумовленого фундаментальними факторами. Про це свідчило стрімке уповільнення базової інфляції. Також значний вплив мали сприятливі фактори з боку пропозиції сирих продуктів харчування. Водночас основними чинниками підвищення цін стало підвищення тарифів, що регулюються адміністративно, та зростання світових цін на нафту. Базова інфляція за результатами 2016 р. сповільнилася до 5,8% р/р (із 34,7% у 2015 р.) та практично відповідала останньому прогнозу Національного банку (5,6% р/р). Зниженню базової інфляції і загалом інфляційного тиску сприяли помірковані фінансова та монетарна політика, послаблення інтенсивності військового конфлікту на сході, вторинні ефекти факторів із боку пропозиції сирих продуктів харчування. Так, посилення ролі облікової ставки, її виважене зниження протягом року та зусилля уряду з утримання фіскального дефіциту в цільових межах привели до суттєвого поліпшення інфляційних і курсових очікувань та стримували інфляцію з боку попиту. Також зниженню інфляції спри-

Таблиця 1

Індекси споживчих цін в Україні у 2000–2017 рр. [2]

Рік	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	За рік
2010	101,8	101,9	100,9	99,7	99,4	99,6	99,8	101,2	102,9	100,5	100,3	100,8	109,1
2011	101,0	100,9	101,4	101,3	100,8	100,4	98,7	99,6	100,1	100,0	100,1	100,2	104,6
2012	100,2	100,2	100,3	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2	99,8
2013	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5
2014	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9
2015	103,1	105,3	110,8	114,0	102,2	100,4	99,0	99,2	102,3	98,7	102,0	100,7	143,3
2016	100,9	99,6	101,0	103,5	100,1	99,8	99,9	99,7	101,8	102,8	01,8	100,9	112,4
2017	101,1	101,0	101,8	100,9	101,3	101,6	100,2	99,9					108,1

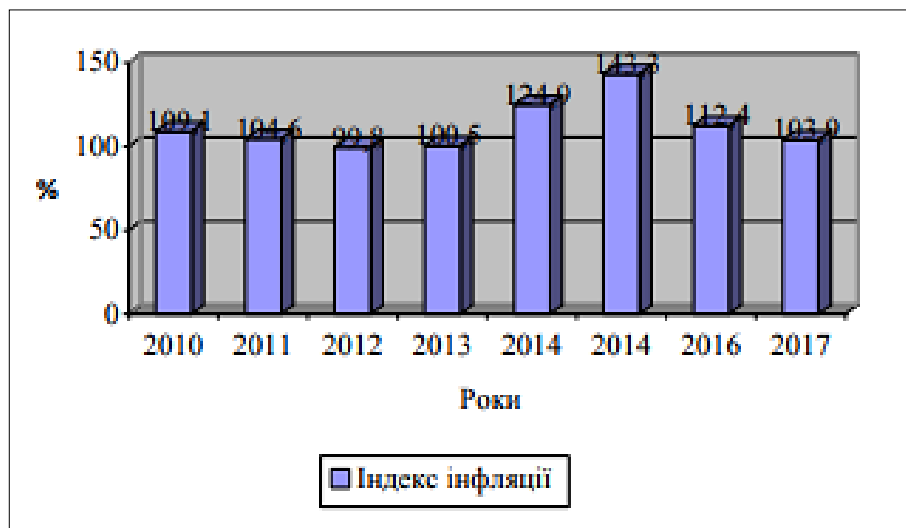

Рис. 1. Динаміка зміни індексу споживчих цін 2010–2017 рр. [2]

яла помірна волатильність обмінного курсу гривні, яка спостерігалася протягом більшої частини року завдяки сприятливій ситуації на зовнішніх ринках, надходженням від експорту високого врожаю зернових та олії, а також завдяки заходам Національного банку зі згладжування надмірних коливань курсу на міжбанківському валютному ринку.

Протягом 2016 р. ціни на товари, що переважно імпортуються, такі як побутова техніка, одяг та взуття, уповільнили зростання до 5,7% та 5,5% (порівняно з 36,4% та 35% відповідно у 2015 р.). Ціни на окремі товари, наприклад аудіо- та відеотехніку, а також обладнання для обробки інформації, навіть знизилися в річному вимірі (на 1,8% та 0,4% відповідно). Також суттєво сповільнилося зростання цін на продукти харчування з високим ступенем обробки, а саме до 5,7% (із 42,3% у 2015 р.), що пов'язано з вторинними ефектами від зниження інфляції сирих продуктів харчування. Водночас дезінфляційний тренд дещо пригальмувався наприкінці 2016 р. як через подорожчання окремих видів сировини (молоко), так і через помірне погіршення інфляційних очікувань на тлі посилення девальваційного тиску та рішення уряду різко підвищити із січня 2017 р. мінімальну заробітну плату. Зростання цін на сирі продовольчі товари сповільнилося до 1,2% за 2016 р. (із 40,7% у 2015 р.). Стрімке зниження інфляції сирих продуктів харчування, крім зазначених вище факторів, відбулося під впливом низки факторів пропозиції, дія яких була потужнішою і тривалішою, ніж передбачалося. Зокрема, йдеться про високі врожаї: в Україні – зернових, овочів та окремих фруктів (зокрема, яблук), а в інших країнах – цитрусових. Зростання цін і тарифів, що регулюються адміністративно, у 2016 р. становило 34,6%. Хоча підвищення було значно нижчим, аніж у 2015 р. (64,4%), воно зробило основний внесок у зростання споживчих цін у 2016 р. Протягом

минулого року тривало підвищення тарифів на всі види послуг ЖКГ: електроенергії – на 60,0%; холодної води – на 42,0%; каналізацію – на 28,3%; газ природний – на 42,0%; опалення – на 89,3%; гарячу воду – на 82,9%. Не припинялося зростання цін на тютюнові вироби (22,9%) та алкогольні напої (21,6%). Ціни на паливо в 2016 р. зросли на 19,5% (12,3% у 2015 р.). Прискорення зростання цін відобразило підвищення цін на нафту на світових ринках та помірну девальвацію гривні. Крім того, у 2016 р. швидше за інші види палива зросли ціни на скрапленний газ (24,0%), що пов'язано з його дефіцитом у середині року внаслідок скорочення імпорту з Росії та Білорусі. За результатами 2016 р. прискорилося зростання індексу цін виробників, а саме до 35,7% (із 25,4% у 2015 р.) [4].

У січні 2017 р. споживча інфляція очікувано прискорилося до 12,6% з 12,4% у грудні 2016 р. За січень ціни збільшилися на 1,1%. Динаміка цін у січні була близькою до прогнозованої траєкторії річної споживчої інфляції, опублікованої Національним банком в Інфляційному звіті (січень 2017 р.). Надалі Національний банк очікує на уповільнення інфляції до 9,1% на кінець 2017 р., що відповідатиме цільовому діапазону $8\% \pm 2$ п. п., визначеному Основними засадами грошово-кредитної політики на 2017 р. та середньострокову перспективу [4].

Незначне прискорення річної інфляції у січні було очікуваним та відбулося на тлі збільшення виробничих витрат, зростання сировинних цін на світових ринках, зокрема на нафту та харчові продукти та послаблення гривні наприкінці 2016 р. та в першій половині січня 2017 р.

У лютому 2017 р. споживча інфляція очікувано прискорилося до 14,2% з 12,6% у січні. В місячному вимірі зростання індексу споживчих цін становило 1,0%. Зростання цін прогнозовано прискорилося за більшістю основних складників споживчого кошика на

тлі збільшення виробничих витрат та низької бази порівняння. Стримували зростання цін у лютому фактори пропозиції, а також покращення ситуації на світових товарних ринках, що зумовило зміцнення обмінного курсу гривні в лютому.

У березні 2017 р. споживча інфляція прискорила до 15,1% (з 14,2% у лютому). У місячному вимірі зростання індексу споживчих цін становило 1,8%. Прискорення інфляції в річному вимірі було очікуваним. Інфляція сирих продуктів харчування пришвидшилася за рахунок збільшення виробничих витрат, активного експорту і низької бази порівняння. Також збільшилися темпи зростання адміністративно регульованих цін внаслідок планового підвищення окремих тарифів та акцизів. Натомість поліпшення ситуації на світових товарних ринках, що зумовило зміцнення обмінного курсу гривні в лютому та березні, стримувало базову інфляцію. Водночас фактична інфляція в річному вимірі виявилася дещо нижчою за траєкторію прогнозу Національного банку, опублікованого в Інфляційному звіті (січень 2017 р.), що передбачає уповільнення зростання індексу споживчих цін до 9,1% на кінець 2017 р. Це пояснюється насамперед низкою факторів пропозиції, внаслідок дії яких темпи зростання цін на сирі продукти харчування були нижчими, ніж прогнозувалося [5].

Щодо перспектив подальшого подолання інфляції Національним банком взяти до уваги Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 р. та середньострокову перспективу [4], якими передбачено що пріоритетною метою грошово-кредитної політики є зниження інфляції (за індексом споживчих цін) до рівня однозначного показника та утримання її на такому рівні у середньостроковій перспективі. Подальша траєкторія цільових орієнтирів за споживчою інфляцією визначатиметься з урахуванням балансів інфляційних ризиків, потреби в підтриманні стійких темпів економічного зростання та рівня фінансової стабільності в державі. Оскільки низька та стабільна інфляція є одним із головних внесків у стає економічне зростання, який може бути забезпечений центральним банком, Національний банк проводитиме грошово-кредитну політику на засадах цінової стабільності. Формування низької інфляційних очікувань є ключовим елементом поліпшення макроекономічного середовища та відновлення економічного потенціалу України. У 2017 р. Національний банк розглядатиме свій цільовий орієнтир за споживчою інфляцією (тобто зміною індексу споживчих цін) на рівні $8\% \pm 2$ п. п. (грудень до грудня попереднього року). Середньострокова мета щодо інфляції встановлена на рівні $5\% \pm 1$ п. п. (для річного приросту індексу споживчих цін) і досягатиметься поступово. Зокрема, визначена така подальша траєкторія цільових показників для річної зміни індексу спожив-

чих цін: грудень 2018 р. – $6\% \pm 2$ п. п.; грудень 2019 р. і надалі – $5\% \pm 1$ п. п. Досягнення зазначених цілей має виходити з потреби формування підвалин стабільності не лише на коротко-, але й на середньострокових горизонтах розвитку держави.

У квітні Національний банк відновив процес пом'якшення монетарної політики. Так, із 14 квітня 2017 р. Національний банк (уперше з жовтня минулого року) знизив рівень облікової ставки на 1 п. п. – до 13% річних. Такі дії Національного банку повністю узгоджуються з інфляційними цілями на 2017–2019 рр. та сприятимуть зростанню економічної активності. У подальшому очікується продовження помірною пом'якшення монетарної політики. Водночас монетарні умови залишатимуться відносно жорсткими, щоб забезпечити зниження інфляції відповідно до затверджених інфляційних цілей. Додатковим чинником був перегляд Державною службою статистики України методології розрахунку інфляційних показників. Її перегляд зумовив дещо нижчі показники інфляції у I кварталі 2017 р. порівняно з траєкторією прогнозу. Згідно з оцінками Національного банку вплив цього чинника збережеться лише в першому півріччі та буде повністю компенсований уже в другому півріччі дією інших статистичних ефектів, зокрема за рахунок впливу динамічних ваг [5; 6].

Національний банк України позитивно оцінює перехід Державної служби статистики України на нову методологію розрахунку індексу споживчих цін, оскільки вона спрямована на більш повне та якісне відображення зміни споживчих цін в Україні. Це сприятиме ефективному проведенню політики інфляційного таргетування. Перегляд методології не вплинув на актуальність прогнозних показників споживчої інфляції Національного банку України: 9,1% на кінець 2017 р. та 6,0% на кінець 2018 р.

Висновки. Ефективна антиінфляційна політика має базуватися на об'єктивних, економічно обґрунтованих системних прогнозах. Системне прогнозування інфляційних процесів передбачає визначення тенденцій у динаміці індексу інфляції за допомогою аналітичних трендів, а також оцінки, з одного боку, ступеня впливу причинно-зумовлюваних монетарних, фінансових та інших макропоказників на індекс інфляції, з іншого боку, оцінки впливу інфляції на динаміку реального валового внутрішнього продукту.

Таким чином, основними методами антиінфляційної політики повинні бути:

- зниження дефіциту державного бюджету;
- припинення фінансування збиткових підприємств;
- зменшення непродуктивних витрат;
- контроль над зростанням заробітної плати;
- підтримка стабільності грошової одиниці як усередині, так і зовні тощо.

Серед ефективних методів боротьби з інфляцією нами було виділено такі:

- контроль над грошовою масою;
- стабілізація інфляційних очікувань населення;
- збільшення ступеня товарності економіки;
- зменшення податків;
- регулювання валютного курсу [5; 6].

Важливо уявити, що інфляція не виникає зненацька, а розвивається як загальноекономічний процес, який нагромаджує дисбаланс і протиріччя в усіх сферах суспільно-економічного життя. Звичайно, він охоплює грошовий обіг, кредитну систему і фінанси, виробниче і особисте споживання.

Таким чином, з викладеного вище видно, що інфляція – це складний багатопрофільний процес, який впливає на ціноутворення та завдає серйозної шкоди економіці країни. Інфляція призводить до кризи державних фінансів. Через неї реальна вартість доходів бюджету постійно зменшується, тому державі доводиться зменшувати свої витрати.

Заходи щодо оздоровлення фінансової ситуації в Україні дадуть позитивні результати лише за умови обов'язкового і суттєвого оздоровлення

фінансів як базової ланки економіки, фінансів підприємств та організацій, ефективного стимулювання ділової активності та підприємництва, продукуючого процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горбанський А. Ідентифікація типу інфляційного процесу в Україні / А. Горбанський // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 1. – С. 76–81.
2. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/infl>.
3. Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016–2020 рр. : Постанова від 18 серпня 2015 р. № 541.
4. Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 р. та середньострокову перспективу : Рішення Національного банку України від 21 грудня 2016 р. № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
5. Періодичні видання Національного банку України. Оцінка інфляції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450.
6. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.